

Populizem in kurikularno načrtovanje v visokem šolstvu

Recenzija knjige *Populism and Higher Education Curriculum Development: Problem Based Learning as a Mitigating Response* (Palgrave MacMillan, 2020)

Ali visokošolsko okolje študentu res vzbuja spoznanje, da je treba podatke, dokaze, teorije in obstoječe znanje ter mnenja, objave, novice nenehno, sistematično in temeljito preverjati, pa tudi, ali zahteva od njih, da se kritično odzovejo ter zahtevajo skrbno in strokovno utemeljeno razpravljanje o svetu in vsem, kar sodi zraven? Zbirka prispevkov s pomenljivim naslovom *Populism and Higher Education Curriculum Development: Problem Based Learning as a Mitigating Response* razgalja razraščanje populizma tudi v kurikularno načrtovanje visokega šolstva in osvetljuje kontroverzne teme, za katerimi se skrivajo nacionalizem, protekcionizem, prikrita uporaba tehnologije, lažne novice, zanikanje znanosti, radikalizacija, ekstremizem, fundamentalizem ... in seveda populizem v sodobni preobleki. Že v uvodnem prispevku prvega poglavja o politiki in vsebini kurikula je akademski prostor predstavljen kot mesto, ki ga je zadel uničujoč cunami, poplava populistične propagande in lažnih novic, ki se kažejo kot resnice, bolj resnične od stvarnosti. Te seveda ogrožajo poglede in odločitve, temelječe na znanju in dokazih. Avtorja in urednika Turcan in Reilly opozarjata, da je ta t. i. *populistična pandemija* izziv za celotno univerzitetno okolje, skupnost, in posredno okrcata akademski svet, ki precej neuspešno kljubuje prevladi poenostavljanja sveta, ki ga živimo. Neuspeh se kaže v nesposobnosti spodbujanja družbene zavzetosti in v odsotnosti aktivnega vključevanja na vseh ravneh delovanja družbe. Razlog za to razrast je mogoče najti prav na ravni visokega šolstva, kjer se vedno bolj poudarjajo in tudi sicer prevladujejo neakademske vsebine, nekako usmerjeno aplikativne, brez problemskega in raziskovalnega pristopa k študiju. Vsebine in strukturo učnih načrtov, pa tudi izbiro metod poučevanja oblikujejo neakademske, zunanji družbeni in politični dejavniki, odlično prikriti in zapakirani v koncept problemskega učenja (ang. *problem based learning*). To zahteva ponovno ovrednotenje kakovosti učnih načrtov in tudi samega kurikularnega načrtovanja.

Za problemski pristop se na prvi pogled res zdi, da je rešitev za številne probleme, a je na žalost relativno malo dokazov, ki bi podpirali stališče, da tak pristop k študiju vpliva na kritičnost diplomantov, sploh pri soočanju z družbenimi izzivi. Predvsem zaradi vsebinske zasnove seveda. Ena izmed vrzeli je sodelovanje v procesu ozaveščanja o družbenih akcijah in pasteh, v katerih se družba znajde tudi zaradi populistične retorike.

V prvem poglavju se odpira več vprašanj, s katerimi se morajo spoprijeti univerzitetne skupnosti, saj pomenijo ti problemi resne izzive, ki so odločujoči za smer prihodnosti. Nekako si je težko predstavljati svet v nasprotju z dokazi, čeprav v njem mnogi tudi zares živijo. Čeprav je skupno sporočilo univerzalno, avtorja ugotavljata, da bodo morali odločevalci in kurikularni načrtovalci obravnavati različne manife-

stacije političnega, znanstvenega, kulturnega in družbenega populizma, prilagojeno okolju delovanja. Populizem je kot oblika nagovarjanja javnosti osrednji diskurz v politiki zahodnih demokracij, čeprav ga prevladujoča interpretacija obravnava obremenjeno in predvsem negativno, a brez učinkovitega odziva. Tu umanjka tudi akademska obravnava. Politika poenostavljanja in vzbujanja čustvenega odziva z običajno preprostimi rešitvami za sicer kompleksne svetovne probleme empirično ni enostavno dokazljiva, prav tako se zdi, da je populizem za enega drugemu vrhunec demokracije in obratno. Je pa jasno, populizem ločuje svet na *tiste druge* koruptivne elite in na *zapotavljeno*, neomadeževano ljudstvo, na bogate in revne (Mudde 2004), na tiste, ki se upirajo ljudski volji, in tisto tiho večino, ki je nihče ne zastopa. Mudde opozarja, da so ljudje postali paradoksalno bolj dovzetni za populizem, ker so bolj izobraženi in emancipirani ter kot taki bolj kompetentni za presojo dejanj sicer nedosegljive elite. Zdi se, da je nepomembno, ali so novice resnične ali ne, če je njihova lažnost razkrita šele po ciljnem učinku. Čeprav je imperativ konec tisočletja zagovarjal tezo, da na kakovost visokega šolstva vpliva njegova dostopnost, si takega razpleta verjetno nihče ni predstavljal (Bergquist 1995). Zamisli o raznoliki univerzitetni populaciji, spremljanju kakovosti in sodelovanju z različnimi drugimi ustanovami so nekako vsilile prepričanje, da v takem okolju lahko uspeva le kritična misel in zavezanost skupnim ciljem.

A ravno to je problem. Kako to, da je bolj izobraženo ljudstvo dovzetno za puhlice? Kako so lahko emancipirani hkrati povsem nekritični, neanalitični? V osrednjem delu Scott v prispevku o porajajoči se populistični agendi trdi, da je populistično nasprotovanje elitam, ker so ljudstvo pustile na cedilu, lahko nasprotovanje ali socialni državi ali neoliberalizmu, sicer pa pomeni nepričakovano tudi zavračanje liberalnih, sekularnih in svetovljanskih vrednot modernosti. Populisti vidijo univerze, ki širijo humanistične vrednote, kot trdnjave elit in osnovni izvor teh prepričanj in vrednot, zgrajenih na njih. Scott preuči več vrst populizmov, nedoslednosti njihovih misli in protislovja ter jih sooči s heterogenostjo sodobnega visokega šolstva. Univerze, ki so še vedno dojete kot središče napredka, se morajo soočiti z izzivalnim populizmom in okrepiti prizadevanja za pravičnejši dostop, odprt in vključujoč kurikulum ter se zavezati k odprtim in demokratičnim oblikam humanističnega raziskovanja. Pogled nadalje razvijajo Dholakia, Firat, Ozgun in Atik v tretjem poglavju o izzivih univerze in obnovitvi liberalne kulture med krepitvijo populističnega neoliberalizma, v katerem razmišljajo o izzivih univerze in preobrazbi visokošolskih zavodov v zadnjih desetletjih v kontekstu razraščanja neoliberalnega vodenja in upravljanja. Poudarjajo pomen analitičnega pogleda in razumevanja stanja, ki ga opredelijo kot trenutno krizo visokega šolstva in zapakirajo v trend preoblikovanja izobraževanja v tržno naravnane oblike, neupoštevajoč socialne, javne in družbene vidike. Iz sodelovalne skupnosti učiteljev in študentov se vzpostavljajo konkurenčna okolja, ki posegajo v delovanje, pogoje za delo, udeležbo in imajo vpliv na družbeno dogajanje. Baldock v četrtem poglavju o izvoru trenutne krize nadaljuje z analizo te krize na primeru britanskih univerz. V ospredje postavi razmere, ki nastajajo zaradi sprememb ureditve in posledično tudi financiranja visokošolskih zavodov, kar vodi v zmanjševanje obsega raziskovanja, usmerjanje v *raziskovanje na zahtevo* in v aplikativno raziskovanje. Proces tako vodi v opazno

zmanjševanje števila zaposlenih, pogoste so kritike komercializacije raziskovanja in izobraževanja, ob vsem tem pa se še najpogosteje zanemarjajo ravno ključni družbeni izzivi in potrebe. Izvora tega trenda ni mogoče spregledati, navaja ga tudi avtor, ki s prstom pokaže na pohod populizma, predvsem z izraženimi dvomi o družbeni in humanistični vlogi in namenu visokega šolstva ter z zahtevami po nadzoru, regulaciji, usmerjanju izobraževanja v donosne programe, poudarjanju praktičnega in za gospodarstvo uporabnega nasproti nadnacionalni vlogi.

Paradoks, ki se pojavlja v politiki visokega šolstva, razkrije Rachlin. Po njegovem populizem, ki se oblikuje v določenih ekonomskih in družbenih okoliščinah, ni novost, je pa resen izziv za zahodne demokracije, saj ga vzdržujejo demokratično izvoljene vlade. Te seveda poskrbijo za omejevanje družbenega pluralizma ter krepijo nacionalizem in avtoritarnost. Avtoritarni sistemi so torej izvoljeni in so, kot povzame avtor, simptom našega časa. Ti simptomi pa so precej prozorni. Primer ponuja v šestem poglavju George, ki opisuje osrednjo značilnost populistične retorike, enake na vseh koncih sveta – nadzor in varovanje meja zaradi grožnje nenadzorovanih obsežnih migracij. O tej temi v tem trenutku tako rekoč ni mogoče imeti racionalne razprave, bi pa morala biti in bo, kot kaže, prenesena na naslednje generacije. Odsotnost racionalnega in predvsem umerjenost v prikrivanje namesto v razreševanje tega zares svetovnega problema prilivata olje na ogenj, ki se bo v družbi manifestiral na katastrofalen način. Omenja tudi zaskrbljenost nad digitalnim povezovanjem podatkov držav, katerega namen je okrepiti nadzor in o(ne) mogočiti prestop meja, brez razlikovanja med različnimi migracijskimi tokovi in s spodbujanjem t. i. zelenih migracij. Želeni so seveda tisti, ki so *neposredno uporabni*, drugim je potovanje onemogočeno.

Tretji del monografije združuje prispevke, ki obravnavajo možnosti načrtovanja študijskega dela, ki bi obrnilo trend usmerjanja visokošolskega študija v aplikativno komercialno rabo in s tem razreševalo protislovja v diskurzu vodenja izobraževanja. Fast in Clark v prispevku o filozofiji oblikovanja problemsko zasnovanega pouka razlagata, kaj je izobraževanje postalo, s kakšnimi težavami se sooča in kakšno bi pravzaprav moralo biti. V zgodovinskem pregledu pokazeta na težnjo po nadzoru nad univerzitetno skupnostjo in predvsem na usmerjenost v inovacije, ki sovpadajo z zahtevami gospodarstva. Ta sprememba je vplivala in še kar vpliva na načrtovanje programov, vsebin, vpliva na način ocenjevanja in ne nazadnje na število udeležencev. Avtorja na primeru predstavita, kako se je zgodil premik upravljanja univerz od izvoljenih članov univerz k modelu upravljanja z najetimi menedžerji in od zasnove univerze kot skupnosti s poudarkom na študiju, argumentiranju in kritiki k tovarni za proizvodnjo ciljno izobražene delovne sile. Ob tem pokazeta, da manjkajo razčlenitev, razlaga, teorija teh protislovij, ki bi začrtale izzive in posledično nakazale možne rešitve.

Ali je upravljanje univerze del problema ali del rešitve, ni povsem razjasnjeno. Gregersen se sprašuje o povezavah med vodenjem, usmerjenim v tržno naravnano izobraževanje in znanost na splošno, ter problemsko naravnanim načrtovanjem študijskega procesa, ki temelji na interdisciplinarnem sodelovanju ter se povezuje s poučevanjem in raziskovanjem. Prav s tem se povezuje tudi Sørensenovo besedilo o

socialno občutljivi univerzi. Sørensen namreč poskusi opredeliti, kako univerzitetno izobraženi ustrezajo zahtevam poslovnega prostora in kako potrebam, ki jih kaže smer družbenega razvoja. Opisuje vlogo *družbeno angažirane univerze* in sinergijo, ustvarjeno med znanstvenim in praktičnim. Zanimivo perspektivo pokažeta tudi Kriegsbaum in Deak, ko z vidika študentov kritično razpravljata o ključnih ciljih programa, pridobljenih kompetencah in znanju, ki ga zaposleni nato potrebuje pri svojem delu. Kritično oceno podata tudi Christensen in Lindgaard v prispevku o pripravnishtvu in zahtevah poklicnega šolanja, kjer razpravljata, kako deluje model pripravniškega praktičnega usposabljanja. Ta aplikativni, praktično usmerjeni način se omenja kot ustrežnejši od akademskega učenja, tako zahtevo pa postavljajo tudi študentje, katerih cilji so pričakovano tržno usmerjeni. To je razlog, da izobraževalne ustanove sprejemajo in spodbujajo predvsem ciljno usmerjene pristope k poučevanju. Avtorja trdita, da sicer obstajajo razlike v učnih učinkih različnih vrst pripravništev, a je tak model verjetno kontraproduktiven.

Zadnji del monografije obravnava načrtovanje problemskega pouka, upoštevajoč različne vidike. Prednost problemskega pouka opredelijo na podlagi ciljne osredotočenosti na problem, na podlagi izkustvenega učenja med izvajanjem raziskave in ustrezne razlage problema. Problemski pouk naj bi bil torej rešitev, saj zahteva kritično evalvacijo vsakega koraka dela. Pomembna je seveda tudi vsebina, ki mora vključevati družbenokritično komponento.

Dreher in Haseloff se v prispevku o prepletanju učenja in poučevanja, kot ga zahteva umetna inteligenca, osredotočata na vprašanje, kako posameznikom omogočiti delovanje v digitaliziranem okolju. Številni delovni procesi temeljijo na ponavljajočih se korakih, ki jih je mogoče digitalizirati, in upoštevajo pravila, ki so zbrana v algoritmih. Ti procesi lahko potekajo tudi brez posredovanja človeka, zato je digitalizacija ekonomsko motivirana. Avtorja razpravljata o vplivu umetne inteligence na naravo in zahteve dela ter to povezujeta s problemsko zasnovanim delom, pri čemer razlagata pomen tovrstnega pristopa za poslovno okolje. Ugotovljata, da bi moralo biti izobraževanje zasnovano za doseganje najvišje ravni analize in sinteze pri prepoznavanju problemskih situacij, za določevanje vzrokov in opredeljevanje rešitev ter da bi morali na podlagi tega izbrati in izvesti najustreznejši način in ga tudi ustrezno evalvirati. A če je umetna inteligenca na eni strani, je socialni vidik vključenosti na drugi. Daskou in Tzokas v prispevku o tej temi preučujeta možnosti spodbujanja socialne vključenosti v okviru izobraževanja in predstavljata nekaj študij primerov. Møller, Lauridsen in Spedtsberg pa iščejo pomen komunikacije v času pripravništva in opredeljujejo način iskanja smisla s stališča podjetnika in podjetniške iniciative, saj je uspeh pri tem močno odvisen od sposobnosti ustvarjanja pomena zase in za okolico. V problemsko zasnovanem raziskovanju najdeta vzroke za osebni razvoj in razumevanje prek t. i. samostojnega kritičnega raziskovanja.

Eden izmed pristopov, s katerim je mogoče povezovati strategije, skupnosti, različne prostore, osebe, zamisli, vključuje pripovedovanje zgodb. Jørgensen in Boje opredeljujeta zgodbe kot kolektivne, povezovalne, stvarne in jih umeščata v pojem skupnosti, kot zadnji pa v razdelku sledi Turcanov prispevek o posebnem modelu problemskega učenja, ki vključuje poučevanje in učenje ter temelji na raziskovanju in uporabi raziskovalnih podatkov pri izvajanju problemskega pouka.

Zadnji del sestavlja le en prispevek, v katerem Reilly in Turcan pregledujeta ključne teme, raziskane v obsežnih prispevkih v knjigi, katerih cilj je bil spodbuditi raziskave in razprave o vzrokih in posledicah populizma ter vlogo in namen visokega šolstva, načina upravljanja in neoliberalne države. Pri tem nakažeta potrebo po interdisciplinarnem kurikulumu, a hkrati opozorita, da je odsotnost družbenega vidika točka, v kateri se določa smer političnega kompasa.

Monografija pomeni poskus odpiranja vprašanj in iskanja odgovorov na trenutno stanje prostega teka visokošolskega prostora, ki si na neki način odlično zakriva oči pred družbenimi problemi. Nedvomno pa pokaže, da so za rešitev zapletenih problemov le redko na voljo preproste rešitve, ki bi jih bilo mogoče oblikovati v kratke vsečne misli.

Literatura in viri

- Turcan, R. V. in Reilly, J. E. (ur.). (2021). *Populism and higher education curriculum development: Problem based learning as a mitigating response*. Palgrave Macmillan.
- Mudde, C. (2004). The populist zeitgeist. *Government and Opposition*, 39, št. 4, str. 541–563.
- Bergquist, W. H. (1995). *Quality through access, access with quality. The new imperative for higher education*. San Francisco: The Jossey-Bass Higher and Adult Education Series. Jossey-Bass Inc.

Dr. Matej Urbančič